

Павел Саламевіч

ДЗЕДАВА ПЕСНЯ І ЯЕ ВАРЫЯНТЫ

Песня гэта запісана ад майго дзеда – Янкі Уладзіміравіча Саламевіча, кандыдата філалагічных навук, літаратуразнаўцы, цяпер рэдактара «Беларускай Энцыклапедыі», які ў 1987–1997 гг. чытаў у БДУ курс лекцый па фальклору, кіраваў летняй фальклорнай практыкай студэнтаў і вельмі часта нават на занятках ілюстравалі спевамі народныя песні.

Песня «Пасею агурочкі», пра якую я хачу расказаць, паходзіць з роднай дзядулевай вёскі Малыя Кракоткі, што ў Слоніўскім раёне Гродзенскай вобласці. Адносіцца яна да лірычных песень, а дакладней – да песень пра каханне. Сюжэт яе вельмі прасты. Перадае пачуцці маладых людзей, закаханых адзін у аднаго. Таксама яскрава паказана, як далікатна адносіліся раней дзеці да бацькоў, як шанавалі іх, стараліся не расстройваць. Крыху і пабойваліся іх. Гэта натуральна. Такія тады былі ўзаемаадносіны, такая мараль. Вось яе тэкст:

*Пасеяла агурочкі
Нізка над вадою.
Сама буду паліваці
Дробнаю слязою.*

*Расцеця вы, агурочкі,
Чатэры лісточкі,
Не бачыла я мілаго
Ўжэ тры вечарочкі.*

*На чацверты пабачыла,
Як каровы гнала.
Не сказала «Добры вечар!»,
Бо маці стаяла.*

*Бо маці стаяла
І бацько дзівіўся,
Не сказала «Добры вечар!»,
Каб не насварыўся.*

*Я яму ні слова,
І ён мне ні слова,
Толькі махнуў платком белым –
Будзь, міла, здарова.*

*Пасеяла агурочкі
Нізка над вадою.
Сама буду паліваці
Дробнаю слязою.*

Геранія твора тоіцца ад бацькоў, якія могуць даведацца пра яе пачуцці, каханне да хлопца. Нават не пасмела сказаць «Добры вечар!», таму што баіцца, каб на яе «не насварыўся» бацька. Гэта не зусім тыпова для

беларускага фальклору, бо, як адзначыў Н. Гілевіч, «у народнай любоўнай лірыцы пачуццё кахання не тоіцца, аб ім гаворыцца непасрэдна і адкрыта» [1, 129].

У чым своеасабліваць выканання песні? Вось як расказваў дзед: хор (мужчыны) спявае нізкімі галасамі – «басуе». А адзін з выканаўцаў “выносіць” мелодыю, г. зн. бярэ высокія ноты. Дзед Янка гэтую манеру называе «палескаю», бо іхняя вёска знаходзіцца на поўдні Слонімскага раёна і ў спеве адчуваюцца палескія ўплывы. У цэлым выкананне даволі арыгінальнае, прыгожае і дасканалае, для слыху прыемнае.

Што яшчэ заўважаецца пры выкананні песні? Кракоцкія хлопцы са сваім дыялектам, ці гаворкаю, адносяцца, як адзначаў некалі М. Федароўскі, да «сёкалаў». Кажуць: *наеўсё, напіўсё, набраўсё, дзівіўсё* (г. зн. глядзеў). Але, як заўважыў дзед, пры спеве гэтае «сё» недзе прападае, рэдукуецца і спяваецца агульнабеларускае «ся» – *дзівіўся, насварыўся*.

Песня цалкам лірычная. У ёй гаворыцца пра ўзаемаадносінны закаханых хлопца і дзяўчыны. У томe «Песні пра каханне» са збору «Беларуская народная творчасць» падаецца варыянт, які поўнасьцю адрозніваецца ад кракоцкай песні [2, 388]. Там расказваецца пра хлопца, які, відаць, за сваю рэвалюцыйную дзейнасць, трапіў у астрог. Яго ссылаюць, праганяюць этапам. Каханая і сустракае яго на этапе. Хоча прывітаць. Але гэтаму перашкаджае «стража». Твор можна назваць сацыяльным ці з сацыяльнымі, змагарнымі матывамі. Варыянт перадрукаваны з «Анталогіі беларускай народнай песні» Г. І. Цітовіча (Мн., 1975). Запісаў яго фалькларыст М.Я. Грынблат у 1937 г. у в. Юравічы Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці ад 19-гадовых дзяўчат Т. Гарчанкі і М. Чухлёнак. Вось яго тэкст:

*Пасею гурочки
Нізка над вадою,
Сама буду паліваці
Дробнаю слязою.*

*Выраслі гурочки
Ў чатыры радочки,
Не бачыла міленькага
Чатыры гадочки.*

*Толькі і спаткала,
Як этапам гналі,
Я ж хацела руку даці,
Ды стража стаяла.*

*Я яму сказала,
А ён мне ні слова:
Махнуў беленькім платочкам –
Будзь, міла, здарова.*

*Я яму пісала
Беленькі лісточак –
Прыедзь, прыедзь, мой міленькі,
Хоць на адзін часочак.*

Ноты юравіцкай песні змешчаны на с. 478 у «Песнях пра каханне». Калі я праіграў іх дзеду на баяне, ён сказаў, што мелодыя амаль не адрозніваецца ад кракоцкага варыянта. Адсюль відаць, што радкі канчаліся таксама на высокіх нотах, «выношваннем», як сказаў дзед. Ён ведае яшчэ некалькі варыянтаў мелодыі, якія адрозніваюцца ў кожным канкрэтным выпадку. Як прыклад ён прыводзіць песню з іншай мелодыяй у выкананні Галіны Макаравай, былой актрысы Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Спявае яе і Дзяржаўны народны хор Беларусі пад кіраўніцтвам М. Дрынеўскага.

Такім чынам, песня гэта шырока распаўсюджана па тэрыторыі нашай краіны. Кракоцкі ж варыянт вылучаецца арыгінальнай манерай выканання.

ЛІТАРАТУРА

1. *Гілевіч Н. С.* Наша родная песня: Навукова-папулярны нарыс. Мн., 1968.
2. Песні пра каханне / Склад. І. К. Цішчанка. Муз. частка С. Г. Нісневіч. Мн., 1978.